
JONATHAN ROSEN
ΤΑ
Μια ιστορία φιλίας, τρέλας,
ΚΑΛΥ
και των αγαθών προθέσεων
ΤΕΡΑ
που οδήγησαν σε τραγωδία
ΜΥΑΛΑ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΠΡΟΒΙΑΣ
ΙΚΑΡΟΣ

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΜΥΑΛΑ

Τίτλος πρωτοτύπου: *The Best Minds: A Story of Friendship, Madness, and the Tragedy of Good Intentions*
© 2023, Waxwing LLC
© 2026, Εκδόσεις Ίκαρος για την ελληνική γλώσσα

Μετάφραση από τα αγγλικά: Βαγγέλης Προβιάς
Επιμέλεια – Διόρθωση: Γιούλικα Σαμαρά
Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση: Εκδόσεις Ίκαρος
Παραγωγή: Μ. Σπύρου & Σια Α.Ε.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, της σελιδοποίησης, του εξωφύλλου και γενικότερα όλης της αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

Κανένα μέρος ή απόσπασμα του παρόντος βιβλίου δεν δύναται να χρησιμοποιηθεί ή να αναπαραχθεί, με οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο, για την εκπαίδευση τεχνολογιών ή συστημάτων Τεχνητής Νοημοσύνης. Με βάση το Άρθρο 4(3) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/790 για την Ψηφιακή Ενιαία Αγορά, οι δημιουργοί και ο εκδότης επιφυλάσσονται ρητώς όλων των δικαιωμάτων τους και εξαιρούν το παρόν έργο από κάθε πράξη εξόρυξης κειμένων και δεδομένων.

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2026
ISBN 978-960-572-887-8

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΚΑΡΟΣ
ΒΟΥΛΗΣ 4, 105 62 ΑΘΗΝΑ • Τ: 210 3225152 • www.ikarosbooks.gr

Jonathan Rosen

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΜΥΑΛΑ

Μια ιστορία φιλίας, τρέλας,
και των αγαθών προθέσεων που οδήγησαν σε τραγωδία

Μετάφραση
Βαγγέλης Προβιάς

ΙΚΑΡΟΣ

Στη μνήμη του Ρόμπερτ και της Νόρμα Ρόουζεν
Η ανάμνησή τους ας είναι ευλογία
הכרבל מנורכז

Και για την Άννα Ρόουζεν,
αδελφή, σωτήρα, φίλη

Καλώ τον μυστηριώδη εκείνον που κάποτε θα περπατήσει στην υγρή άμμο δίπλα στην κοίτη του ρέματος και θα μοιάζει πολύ μ' εμένα, στ' αλήθεια θα είναι ο σωσίας μου, και θα αποδειχθεί από όλα τα πράγματα της φαντασίας το πιο απίθανο, πως είναι ο αντι-εαυτός μου.

ΟΥΙΛΙΑΜ ΜΠΑΤΛΕΡ ΓΕΪΤΣ,
Ego Dominus Tuus[1]

1 Είμαι ο κύριός σου.
[Όλες οι υποσημειώσεις είναι του μεταφραστή.]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΜΕΡΛΑΝΤ

1. Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΦΙΛΟΣ 17
2. Η ΚΑΛΗ ΓΗ 41
3. ΒΑΖΟ ΜΕ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ 70
4. ΞΕΝΟΙ 81
5. AMERICAN PIE 97
6. ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ 120
7. ΜΗΝΥΜΑ ΣΕ ΜΠΟΥΚΑΛΙ 144
8. ΠΑΡΕΡΜΗΝΕΙΑ 173

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ

9. Η ΣΚΙΑ ΓΝΩΡΙΖΕΙ 214
10. ΠΕΡΙΣΤΡΕΦΟΜΕΝΗ ΠΟΡΤΑ 224
11. ΟΤΑΝ ΕΡΧΕΣΑΙ ΣΤΑ ΣΥΓΚΑΛΑ ΣΟΥ 243
12. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ 267
13. ΕΠΙΛΟΓΗ 288
14. Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ 299
15. ΕΜΠΛΟΚΗ 312
16. ΠΤΕΡΥΓΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ 322
17. ΟΤΑΝ ΚΑΝΕΙΣ ΤΗΝ ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΟΠΛΟ 341
18. ΚΑΤΩΤΕΡΕΣ ΤΑΞΕΙΣ 352
19. ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ 366

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

20. ΜΥΑΛΟ 399
21. ΜΕΝΤΟΡΕΣ 417
22. ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ 434
23. ΜΥΣΤΙΚΑ 444
24. ΤΟ ΣΥΜΠΟΝΕΤΙΚΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ 462
25. ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΣ ΗΛΙΘΙΟΣ 481
26. ΜΕΤΑΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟΣ 490
27. ΣΥΜΠΟΝΕΤΙΚΗ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ 504
28. ΦΟΝΙΑΣ ΚΑΘΕ ΚΑΡΙΕΡΑΣ 519

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ

29. ΠΡΟΤΥΠΟ 531
30. ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΣ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ 545
31. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ Α.Ε. 560
32. Ο ΜΑΪΚΛ ΠΟΥ ΟΝΟΜΑΖΕΤΑΙ ΚΕΒΙΝ 575
33. ΣΑΜΑΝΟΙ 586
34. ΙΣΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ 604
35. ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΙΣΩ 620
36. ΟΙ ΔΥΟ ΑΔΑΜ 636
37. ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΚΤΑΚΤΗ ΑΝΑΓΚΗ 649
38. ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ 659
39. ΘΑΝΑΣΙΜΗ ΣΤΕΝΩΠΟΣ 663
40. ΚΑΪΝ ΚΑΙ ΑΒΕΛ 683
41. Η ΑΙΩΝΙΑ ΑΙΣΙΟΔΟΞΗ 704
42. ΤΕΛΟΣ 715
ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ 742
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ 791
ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ 801

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΜΕΡΛΑΝΤ

Είναι ψευδαίσθηση ότι ήμασταν κάποτε ζωντανοί,
ότι ζούσαμε στο σπίτι της μητέρας, ότι κινούμασταν
με θέληση δική μας σε αέρα ελεύθερο.

ΓΟΥΑΛΑΣ ΣΤΙΒΕΝΣ, *Ο βράχος*

Γυρίζω πενήντα χρόνια πίσω. Πριν από τα κραυγαλέα πρωτοσέλιδα, από τη συμφωνία με το Χόλιγουντ, από το συμβόλαιο με τον εκδοτικό οίκο και το άρθρο-παρουσίαση στους The New York Times *για την ιδιοφυΐα-πρότυπο που, παρά τις απαισιόδοξες προβλέψεις, τελείωσε τη Νομική Σχολή του Γέιλ. Προτού οι ψευδαισθήσεις παρερμηνευθούν ως ιστορίες, προτού οι ιστορίες παρερμηνευθούν ως αληθινή ζωή. Πριν από τα κυριλέ ρούχα που αγόρασες για να εργαστείς ως σύμβουλος διοίκησης επιχειρήσεων και τα φορούσες στο ψυχιατρικό νοσοκομείο, πριν από τον ξενώνα επανένταξης, πριν από το σπίτι του Γκάτσμπι, που το περιφρουρούσες με ένα μπαστούνι του μπέιζμπολ από εχθρούς μεταμφιεσμένους σε φίλους και σε συγγενείς, φρουρούμενος κι εσύ με τη σειρά σου από αγαπημένους γείτονες.*

Πάω πίσω στην εποχή πριν αποφοιτήσεις από το Γέιλ summa cum laude,[2] *που το είχα πάντοτε στο μυαλό μου ως «σούμα κουμ Λόντορ», μιας και πέτυχες σε τρία χρόνια αυτό που εγώ απέτυχα να ολοκληρώσω σε τέσσε-*

2 Με τον ανώτατο έπαινο.

ρα. Πάω πριν από το λύκειο, όταν το έβαλες στα πόδια ενώ με πλάκωναν στο ξύλο, και πριν από τη φρίκη είκοσι χρόνια μετά, όταν ήρθε η δική μου σειρά να το βάλω στα πόδια.

Τρέχω προς τα πίσω, σε έναν δρόμο που ξεκινά με μια τραγική οδύνη, της οποίας οι κύκλοι απλώνονται προς όλες τις κατευθύνσεις. Συγχώρεσέ με. Το ξέρω πως δεν υπάρχει κανένας δρόμος που να με πηγαίνει πίσω με ταχύτητα. Ή που να με πηγαίνει μπροστά. Το ξέρω πως δεν υπάρχει επιστροφή.

Αλλά να με, σε έναν μικρό δρόμο στο Νιου Ροσέλ. Ένα πράσινο και λευκό σπίτι σε αποικιακό στιλ βρίσκεται στην κορυφή του λόφου και ένα καφετί και λευκό σπίτι σε στιλ Τυδώρ στη βάση του. Στα σπίτια αυτά μένουν δύο δεκάχρονα αγόρια. Ακόμα και σήμερα. Δεν είναι παρά ψευδαισθήσεις, είναι όμως και αλήθεια. Και βρίσκονται εκεί απ' όπου πρέπει να ξεκινήσω.

1
Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΦΙΛΟΣ

Όταν ήσουν μικρός, ο στόχος για έναν ιδανικό παιδικό φίλο δεν θα μπορούσε να εκπληρωθεί τελειότερα: απέναντι ζούσε ο Μάικλ Λόντορ, ο πιο κατάλληλος σύντροφος στο παιχνίδι. Ένας εξαιρετικός συνομήλικος φίλος.

ΣΙΝΘΙΑ ΟΖΙΚ,[3] σε γράμμα στον συγγραφέα

Η οικογένειά μου μετακόμισε στο Νιου Ροσέλ το 1973. Είχε καλά σχολεία, κήπους με καταπράσινο γρασίδι, και γραφικές πινακίδες φτιαγμένες τη δεκαετία του 1920 με επιγραφές όπως ΜΟΝΟ ΣΑΡΑΝΤΑ ΠΕΝΤΕ ΛΕΠΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΠΡΟΝΤΓΟΥΕΪ και ΠΟΛΗ ΜΕ ΣΠΙΤΙΑ, ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΑ, αν και υπήρχαν και τέσσερις συναγωγές, ενώ η βόρεια γραμμή του μετρό σε πήγαινε στο Μανχάταν –το νησί που αποτελούσε το κέντρο της ζωής– σε τριάντα τρία λεπτά. Όμως, ο πραγματικός λόγος που μετακομίσαμε στο Νιου Ροσέλ ήταν για να γνωρίσω κάποιον σαν τον Μάικλ.

Ή, τουλάχιστον, αυτό μου είπε η καλύτερη φίλη της μητέρας μου, η συγγραφέας Σίνθια Όζικ:

---

3 Αμερικανίδα συγγραφέας, γεννημένη το 1928. Στα ελληνικά έχουν μεταφραστεί τα μυθιστορήματά της *Ο κληρονόμος* (μτφρ. Βασιλική Λατσίνου, Πλατύπους εκδοτική, 2008) και *Ο κανίβαλος γαλαξίας* (μτφρ. Γιώργος Μπαρουξής, Aquarius, 1987).

> Άκουγα πολλά για τον Μάικλ Λόντορ όταν ήσουν μικρός. Και, κατά κάποιον τρόπο, ακόμα και πριν μάθεις εσύ για την ύπαρξή του, με την έννοια ότι ο Μάικλ, ή κάποιος σαν εκείνον, ήταν πάντοτε το ζητούμενο στην επιλογή που θα κάνατε για αγορά σπιτιού.

Ο Μάικλ, με άλλα λόγια, ήταν αναπόφευκτος. Ήταν το πεπρωμένο μου να τον γνωρίσω, ή έστω κάποιον σαν κι αυτόν, διότι τη φιλία δεν μπορείς να την προβλέψεις, όπως δεν μπορείς ούτε την τρέλα ή τη μέρα που θα πεθάνεις. Ή μήπως μπορείς;

Γνώρισα τον Μάικλ πολύ σύντομα μετά τη μετακόμισή μας, ενώ περιεργαζόμουν έναν σωρό από σαβούρες που οι προηγούμενοι ιδιοκτήτες είχαν αφήσει σε μια φροντισμένη στοίβα εκεί όπου τελείωνε το γρασίδι μας. Έψαχνα για κειμήλια των τριών αγοριών-αθλητών που έμεναν κάποτε εκεί και αναρωτιόμουν αν άξιζε τον κόπο να σώσω ένα μικρό ενυδρείο, όταν ένα αγόρι με πυκνά καφεκόκκινα μαλλιά και μεγάλα μαύρα γυαλιά αεροπόρου πλησίασε για να με καλωσορίσει στη γειτονιά.

Ήταν ψηλότερος ακόμα και από μένα, άχαρος αλλά με ρυθμικό περπάτημα, λες και είχε κάπου συγκεκριμένα να πάει, με ασυνήθιστη αποφασιστικότητα για παιδί στην ηλικία μας. Το συνήθειό του να εκτινάσσεται μπροστά και προς τα πάνω με κάθε του βήμα, κερδίζοντας σε ύψος ώστε να κερδίσει και σε απόσταση, ήταν τόσο χαρακτηριστικό, ώστε του έβγαλαν το παρατσούκλι ο Δαχτυλάς.

Δεν έμαθα πως τον φώναζαν Δαχτυλά, παρά μόνο στην αρχή της πέμπτης δημοτικού, όταν έμαθα ότι τον αποκαλούσαν και Ψηλό. Το πιο κοντό παιδί στην τάξη το φώναζαν Κοντό, κι

όταν μας έβαζαν στη σειρά καθ' ύψος, ο Ψηλός και ο Κοντός ήταν σαν βιβλιοστάτες, στην αρχή και στο τέλος. Μερικές φορές οι συμπονετικοί δάσκαλοι έβαζαν πρώτα τα κοντά παιδιά, κάτι που είμαι απόλυτα σίγουρος ότι έκανε θαύματα στην αυτοεκτίμησή τους.

Το Ψηλός είναι λιγότερο ευρηματικό από το Δαχτυλάς, όμως πόσα παιδιά έχουν δύο παρατσούκλια; Και η αλήθεια είναι πως ο Μάικλ *ήταν* στ' αλήθεια ψηλός! Όχι σαν τον Χαλ, που έδινε την εντύπωση ότι πήγαινε στην πέμπτη τάξη λόγω του νόμου για την επιστροφή των βετεράνων του πολέμου στο σχολείο, αλλά ψηλός με έναν αδιόρατο συνδυασμό ύψους, νοημοσύνης, στάσης σώματος και αποφασιστικότητας.

Στο Μπρούκλαϊν –το προάστιο της Βοστόνης όπου ζούσε τρία χρόνια η οικογένειά μου πριν από τη μετακόμιση στο Νιου Ροσέλ– ήμουν ο ψηλότερος από όλους τους φίλους μου, όμως κανένας δεν με φώναζε Ψηλό. Με βόλευε πολύ να μικραίνω, να συστέλλομαι προς το κάτω μέρος του εαυτού μου, σαν ντροπαλό κατακάθι. Ο Μάικλ ήταν μόλις πέντε εκατοστά ψηλότερος από μένα, και εξίσου κοκαλιάρης, αλλά έδινε την εντύπωση πως απολάμβανε να καταλαμβάνει πολύ χώρο, όσο άγαρμπα κι αν τον γέμιζε.

Ακόμα και όταν στεκόταν ακίνητος, είχε το συνήθειο να γέρνει μπροστά και να ανασηκώνεται στις μύτες των ποδιών, σαν να προσπαθούσε να προφτάσει την εκρηκτική του ανάπτυξη. Στεκόταν δίπλα μου στην οδό Μέρλαντ, με αυτή την ασταθή αλλά γεμάτη αυτοπεποίθηση στησιά, και υψωνόταν και χαμήλωνε σαν κύμα. Ήταν κοινωνικά ικανός με τον ίδιο τρόπο που ήταν καλός και στο μπάσκετ – λόγω της ατρόμητης επιμονής του.

Συχνά τα κατοπινά χρόνια άκουγα ανθρώπους να λένε ότι τον έβρισκαν τρομακτικό, αλλά μ' εμένα συνέβαινε το αντίθετο.

Παρά την ντροπαλοσύνη μου –ή ίσως εξαιτίας της– η αυτοπεποίθηση του Μάικλ με ηρεμούσε, με καθησύχαζε. Μπορεί να τρεφόμουν κι εγώ από την αυτοπεποίθησή του, επειδή είχα επίγνωση της αδεξιότητας που κατάφερνε να υπερνικά ή που απλώς αρνιόταν να παραδεχτεί.

Εξάλλου, το να είσαι ντροπαλός δεν είναι το ίδιο με το να είσαι σεμνός ή μετριόφρων. Οι ίδιες προσδοκίες που καθόριζαν τη ζωή του καθόριζαν και τη δική μου· η πεποίθηση πως το μυαλό σου είναι ο πύραυλός σου και ότι είναι απλώς αυτονόητο πως θα σκαρφαλώσεις μέσα και θα εκτοξευθείς. Ωθούμενοι από κάποια μυστήρια διαδικασία –η οποία ποτέ δεν προσδιορίστηκε, σχεδόν απόκοσμη αλλά και απόλυτα πραγματική– θα απογειωνόμασταν πέρα από τον ίσκιο μιας ύπαρξης συνηθισμένης και θα εισερχόμασταν σε ύψη στρατοσφαιρικής επιτυχίας με τη σκέψη μας και μόνο.

Ο Μάικλ μού είπε και το όνομά του αλλά και το δικό μου, που το συντόμευσε σε Τζον. Του άρεσε να δίνει την απάντηση πριν από την ερώτηση και εξέφρασε την άποψή του πως αν οι προηγούμενοι ιδιοκτήτες είχαν ξεφορτωθεί το ενυδρείο, τότε μάλλον υπήρχε κάποια διαρροή, ακόμα κι αν δεν φαινόταν να έχει κάποιο ράγισμα. Δεν μου άρεσε να μου κόβουν το όνομα, όμως δεν τον διόρθωσα.

Είναι πιθανό να τον είχε στείλει η μητέρα του. Η Ρουθ Λόντορ ήταν γειτόνισσα, η οποία πέρασε κάποια στιγμή από το σπίτι μας για να μας καλωσορίσει –και που άλλες φορές ερχόταν για να γλιτώσει από τις φωνές στο δικό της σπίτι– όμως η εγκαρδιότητα και η υπέρμετρη αυτοπεποίθηση του Μάικλ ήταν αυθεντικά δικές του. Ακόμα και τότε έδινε την εντύπωση του πρεσβευτή μιας καταδικής του χώρας.

Αυτός ήταν που επισήμανε πως αν και το σπίτι μου ήταν το πρώτο στον δρόμο μας, είχε το νούμερο 11 και όχι το νούμερο 1, κάτι για το οποίο δεν είχα ποτέ προβληματιστεί, διότι οι αριθμοί μού φαίνονταν πάντοτε απρόβλεπτοι, ακόμη και χωρίς τα «νέα μαθηματικά» που είχαν εισαχθεί τη δεκαετία του 1960, ώστε να καταφέρουμε να νικήσουμε στον Ψυχρό Πόλεμο. Δεν ήξερα πως τα έλεγαν νέα μαθηματικά,[4] ήξερα μόνο, όταν μου έδειξαν μια υποδιαστολή στην τετάρτη δημοτικού, ότι θα περνούσα όλη την υπόλοιπη ζωή μου προσπαθώντας να αποφασίσω πού είναι σωστό να τη βάλω.

Ο Μάικλ όμως ήξερε, και μου έβαλε ένα τραγούδι του Τομ Λέρερ[5] με τίτλο «New Math», ένα από τα πολλά τραγούδια και δίσκους που ακούγαμε για ώρες στο σαλόνι του. Το αστείο στο τραγούδι «New Math» ήταν πως τα μαθηματικά είναι τόσο απλά ώστε «ακόμα κι ένα παιδί μπορεί να τα λύσει», κάτι που με διαφορετικά λόγια σημαίνει πως ήταν ένα τραγούδι για ενήλικες, γεγονός που αποτελούσε μέρος της ιδιαίτερης γοητείας του. Ο Μάικλ καθόλου δεν αποδεχόταν τη διαχωριστική γραμμή που ξεχωρίζει τα παιδιά από τους ενήλικες, όπως και πολλές άλλες γραμμές.

Το άλμπουμ του Τομ Λέρερ είχε κυκλοφορήσει δέκα χρόνια πριν, αλλά εγώ το άκουγα πρώτη φορά, και ήταν γεμάτο ονόματα και ιδέες που ο Μάικλ μού εξηγούσε όλο χαρά –το Βατικανό,

---

4 Τα «νέα μαθηματικά» ήταν μια μέθοδος διδασκαλίας που εφαρμόστηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες τις δεκαετίες 1960 και 1970. Σκοπός ήταν να βοηθηθούν οι μαθητές στην εκμάθηση των μαθηματικών, ενθαρρύνοντάς τους να σκέφτονται οι ίδιοι τις λύσεις.

5 Ο Τομ Λέρερ (1928-2025) ήταν Αμερικανός μαθηματικός, τραγουδοποιός και κωμικός.

τον Βέρνερ Φον Μπράουν–[6] και που του έδιναν έναν αέρα παλιομοδίτικο αλλά και πολύ πρωτοποριακό, κάπως σαν τις ιστορίες μυστηρίου του Ντοκ Σάβατζ, τις οποίες επίσης μου έμαθε.

Συχνά ο Μάικλ έδινε την εντύπωση κάποιου που είχε ήδη ζήσει μια ολόκληρη ζωή και απλώς καταδεχόταν το χαμηλό επίπεδο της παιδικής ηλικίας ή ότι ζούσε αντίστροφα, σαν τον Μπέντζαμιν Μπάτον ή τον Μέρλιν. Οι γονείς μου είχαν βρει διασκεδαστικό το πόσο γρήγορα άρχισε να τους φωνάζει Μπομπ και Νόρμα και τον ανενδοίαστο τρόπο με τον οποίο τους κοιτούσε κατάματα καθώς έβριζε τον βομβαρδισμό της Καμπότζης ή συζητούσε το σκάνδαλο του Γουότεργκεϊτ όσο εγώ περίμενα να τελειώσει για να παίξουμε επιτραπέζιο Mille Bornes[7] ή να βγούμε έξω. Εγώ ήξερα ότι ο Πρόεδρος ήταν απατεώνας, όμως ο Μάικλ ήξερε ποιοι ήταν ο Λίντι, ο Χάλντεμαν και ο Έρλιχμαν και τι είχαν κάνει, θέματα που τα κουβέντιαζε λες και το Βαθύ Λαρύγγι τού τα είχε ψιθυρίσει στο αυτί προσωπικά, στη σχολική αυλή ακριβώς πίσω από το σπίτι του.[8]

Το δημοτικό σχολείο Θίοντορ Ρούσβελτ ήταν τόσο κοντά, μου είπε ο Μάικλ, ώστε θα μπορούσα άνετα να ξυπνάω δεκαπέντε λεπτά πριν από το κουδούνι, να τρώω πρωινό, και να βρίσκομαι στην ώρα μου στην τάξη. Ο Μάικλ θεωρούσε το σχολικό προαύλιο, που είχε μπασκέτες, προέκταση της πίσω αυλής του.

---

6 Ο Βέρνερ φον Μπράουν (1912-1977) ήταν Γερμανός φυσικός και μηχανικός που συνέβαλε στη δημιουργία βαλλιστικών πυραύλων αλλά και των πυραύλων που μετέφεραν τους αστροναύτες στη Σελήνη.

7 Χίλια Μίλια.

8 Λίντι, Χάλντεμαν, Έρλιχμαν και Βαθύ Λαρύγγι: Βασικά πρόσωπα στο σκάνδαλο υποκλοπών Γουότεργκεϊτ, ενός από τα κομβικά γεγονότα της σύγχρονης αμερικανικής ιστορίας, που τελικά προκάλεσε την παραίτηση του Προέδρου Νίξον.

Από το παράθυρο του γραφείου της μητέρας μου στη σοφίτα μπορούσα να δω τη στέγη του σχολικού κτιρίου με τον περίτεχνο τρούλο που θύμιζε μεγάλο, κυριλέ στάβλο αλόγων ή χωριάτικη εκκλησία. Από το παράθυρο του δικού μου δωματίου έβλεπα τη σκεπή του Μάικλ, πλαισιωμένη από κλαδιά δέντρων. Υπήρχαν μόνο έξι επτά σπίτια σε όλο τον δρόμο μας. Οι Λόντορ, το νούμερο 28, έμεναν διαγώνια απέναντι και χαμηλά· η απόσταση της κίνησης του αξιωματικού στο σκάκι.

Ο Μάικλ με ξενάγησε στο εμπορικό κέντρο Γουάικαγκιλ, δύο τετράγωνα από το σπίτι μου, όπου υπήρχε ένα μαγαζί που λεγόταν Big Top και πουλούσε παιχνίδια στην πίσω αίθουσα και ζαχαρωτά στην μπροστινή, ένα σούπερ μάρκετ A&P, μια πιτσαρία και ένα κατάστημα κατοικίδιων ζώων όπου θα μπορούσα να αγοράσω καινούργιο ενυδρείο. Τα ψαράκια ουράνιο τόξο έκαναν δέκα σεντς το ένα.

Ο Μάικλ ήταν από κείνους τους ξεναγούς που δεν σου έδειχναν απλώς το George's Hair Fort, σου έλεγε τα ονόματα και των τεσσάρων Ιταλών αδελφών που κούρευαν εκεί. Εγώ θυμόμουν μόνο το όνομα του Ροζάριο, που έκοβε τα δικά μου μαλλιά. Κούρευε και τον πατέρα μου και τον φώναζε *Προφεσόρε!* όταν έμπαινε. Προφεσόρε αποκαλούσε και τον πατέρα του Μάικλ.

Είχαμε και κάτι ακόμα κοινό. Οι πατεράδες μας ήταν καθηγητές πανεπιστημίου, αν και ο δικός μου δίδασκε γερμανική λογοτεχνία ενώ του Μάικλ οικονομικά. Επίσης, ο πατέρας μου ήταν φαλακρός στην κορυφή του κεφαλιού, με φτερά από λευκό μαλλί στις δύο πλευρές του. Ο πατέρας του Μάικλ είχε μια κατάμαυρη, μεγάλη φράντζα χτενισμένη με πολλή επιμέλεια προς τα πίσω, όπως οι μηχανόβιοι στο λιμάνι του Μπρούκλιν όταν ήταν παιδί.

Την επόμενη χρονιά ο κύριος Σάμα –που είχε παραιτηθεί από τη δουλειά του στο εργοστάσιο εμφιάλωσης της 7-Up και ήταν ο δάσκαλός μας στην έκτη δημοτικού– άρχισε να φωνάζει τον Μάικλ «καθηγητή» όταν τον άκουσε να αφηγείται ένα ανέκδοτο για λόξιγκα και να χρησιμοποιεί τη λέξη «επιγλωττίδα», δίνοντάς του έτσι το τρίτο του παρατσούκλι.

Μπορεί ο Μάικλ να ήταν ο λόγος που οι γονείς μου διάλεξαν την οδό Μέρλαντ, αλλά η φίλη της μητέρας μου η Σίνθια ήταν ο λόγος που είχαν επιλέξει το Νιου Ροσέλ. Η Σίνθια και η μητέρα μου ήταν και οι δύο συγγραφείς με απόλυτη αφοσίωση στη λογοτεχνία, την ίδια πίστη στον φεμινισμό, και μια ζοφερή επίγνωση του Ολοκαυτώματος, που λειτουργούσε σαν το πρίσμα κάτω από το οποίο έβλεπαν την πραγματικότητα αλλά και το καθετί στον κόσμο. Μιλούσαν καθημερινά στο τηλέφωνο. Όταν το έκλειναν έγραφαν πολυσέλιδα γράμματα η μια στην άλλη, και όταν τα λάμβαναν τηλεφωνιούνταν, διότι οι λέξεις ποτέ δεν επαρκούν, παρότι ο γραπτός λόγος ήταν το μόνο μέσο επικοινωνίας με πραγματική αξία.

Η Σίνθια ζούσε στη νότια περιοχή του Νιου Ροσέλ, το οποίο είχαν εποικήσει τον δέκατο έβδομο αιώνα Ουγενότοι – Γάλλοι προτεστάντες που ήθελαν να γλιτώσουν από τις διώξεις του Λουδοβίκου ΙΔ΄. Το σπίτι της ήταν σε απόσταση περιπάτου με τα πόδια από τον σταθμό του τρένου, από τον πορθμό του Λονγκ Άιλαντ και από ένα βικτοριανό σπίτι στο Σάτον Μέινορ που η μητέρα μου το είχε ερωτευτεί. Αλλά εκείνη η γειτονιά και το σπίτι-όνειρο της μητέρας μου «απορρίφθηκαν γρήγορα», μου είπε η Σίνθια, «εξαιτίας της έλλειψης εβραϊκής ατμόσφαιρας».

Η αντίρρηση αυτή προήλθε από τον πατέρα μου. «Ο κύριος λόγος ήταν για να μείνετε σε μια περιοχή όπου θα υπήρχαν παιδιά κατάλληλα να γίνουν φίλοι σου».

Τα κατάλληλα παιδιά ζούσαν στη βόρεια περιοχή, εκεί όπου εγκαθίσταντο οι Εβραίοι όλο το διάστημα της μεταπολεμικής οικονομικής έκρηξης. Ο Ρομπ Πέτρι –ο κωμωδιογράφος τηλεοπτικός ήρωας που τον ενσάρκωνε ο στιλάτος ηθοποιός Ντικ Βαν Ντάικ– ζούσε σε ένα σχετικά αδιάφορο προάστιο που το έλεγαν Νιου Ροσέλ. Ο Καρλ Ράινερ –ο φαλακρός Εβραίος που εμπνεύστηκε το *The Dick Van Dyke Show* από τη ζωή του, αλλά δεν τον άφησαν να παίξει ο ίδιος τον εαυτό του– έμενε στη βόρεια πλευρά του Νιου Ροσέλ.

Εκεί έμεναν και ο Τζέρι Μποκ και ο Τζο Στάιν, ο συνθέτης και ο συγγραφέας αντίστοιχα του βιβλίου *Ο βιολιστής στη στέγη*, του μιούζικαλ για έναν φτωχό Εβραίο που ονειρεύεται να γίνει πλούσιος Εβραίος, το οποίο ήταν το αγαπημένο μιούζικαλ των πλούσιων Εβραίων που ονειρεύονταν να γίνουν φτωχοί Εβραίοι ή που έστω αναπολούσαν τους παππούδες τους που κάποτε ήταν κι εκείνοι φτωχοί Εβραίοι. Το μιούζικαλ είχε σταματήσει να παίζεται στο Μπρόντγουεϊ μόλις δύο χρόνια πριν, αφότου είχε γίνει και ταινία. Μέχρι και οι γονείς μου είχαν το άλμπουμ με τη μουσική, αν και ο πατέρας μου το θεωρούσε ισάξιο περιπλανώμενων Εβραίων καλλιτεχνών και η μητέρα μου το απέρριπτε ως μικροαστική σαβούρα.

Οι Εβραίοι μετακόμιζαν στο Νιου Ροσέλ για να γλιτώσουν από τη Νέα Υόρκη, μετά μετακόμιζαν στη βόρεια πλευρά για να γλιτώσουν από τις υποβαθμισμένες προβληματικές περιοχές του Νιου Ροσέλ, που κανονικά δεν ήταν προάστιο, αλλά περισσότερο μια ανεξάρτητη, μικρή πόλη. Είχε εργατικές πολυκατοι-

κίες καθώς και γήπεδα γκολφ, και ένα κάποτε ακμάζον κέντρο που ερήμωσε εξαιτίας του κλεισίματος ενός πολυκαταστήματος του οποίου το άνοιγμα στην πόλη επίσης το είχε ερημώσει, κάτι που ήταν λίγο πιο πολύπλοκο από αυτά που μπορούσα να παρακολουθήσω, ήταν όμως το είδος των θεμάτων για τα οποία κουβέντιαζαν με ύφος ειδήμονα στο σπίτι του Μάικλ.

Η μεγάλη συντηρητική συναγωγή στην οποία ήθελε να γίνουμε μέλη ο πατέρας μου, η Μπεθ Ελ, είχε μεταφερθεί από το κέντρο στην πιο πράσινη βόρεια πλευρά, όπου άνοιξε τον νέο της χώρο λατρείας το 1970. Ανάμεσα στο ονειρεμένο σπίτι της μητέρας μου στον νότο και στην Μπεθ Ελ στον βορρά υπήρχε ένα μωσαϊκό από παλιές ιρλανδικές και ιταλικές εργατικές γειτονιές, κυριλέ συγκροτήματα κατοικιών, μεσοαστικές γειτονιές με όλες τις φυλές, μια ετοιμοθάνατη Κεντρική Οδός-αγορά και μια περιοχή που τη διέσχιζε ο αυτοκινητόδρομος όπου, όπως και στις εργατικές πολυκατοικίες, ζούσαν κυρίως μαύροι.

Κι έτσι, αντί για δρόμους με χλιδάτα ονόματα με ισχυρούς συνειρμούς όπως Έπαυλη Σάτον και Λεωφόρος Ηχούς, μετακομίσαμε στην οδό Μέρλαντ. Το πρώτο συνθετικό «μερ» πρέπει κάποτε να δήλωνε όγκο νερού, αλλά για τη μητέρα μου είχε ξεπέσει στο πεζό του ομώνυμο: τίποτα περισσότερο.[9]

Ο δρόμος δεν είχε θέα σε νερό, αλλά μόνο στον τυφλό εξωτερικό τοίχο της Μπεθ Ελ, που δέσποζε στη Βόρεια Λεωφόρο. Σχεδιασμένο από έναν μαθητή του Φρανκ Λόιντ Ράιτ, το κτίριο δεν είχε παράθυρα, ίδιο με εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ή μαυσωλείο, αλλά πρόσφερε παρηγοριά στον πατέρα

9 Mere σημαίνει λιμνούλα (στα βρετανικά αγγλικά), αλλά και μόνο, όλο κι όλο, τίποτα παραπάνω.

μου, ο οποίος προσπαθούσε να συμφιλιωθεί με τις εβραϊκές ιεροτελεστίες που είχε εγκαταλείψει, κάνοντας αντίποινα στον Θεό ο οποίος εγκατέλειψε τους γονείς του τριάντα χρόνια πριν, όταν δολοφονήθηκαν μαζί με έναν στους τρεις Εβραίους στον κόσμο.

Η γειτονιά μας λεγόταν Γουάικαγκιλ. Η λέξη θεωρείται παραφθορά ενός αλγκονκίνικου ονόματος που χρησιμοποιούσαν οι ιθαγενείς Λενάπι, αν και ηχούσε αμυδρά εβραϊκή με τον τρόπο που την πρόφερε ο πατέρας μου, ο οποίος είχε βελτιώσει σε μεγάλο βαθμό την προφορά του, αλλά ακόμα έλεγε τα W σαν V. Αν δεν είχες καταλάβει γιατί οι αδελφοί Μαρξ θεωρούσαν ότι η λέξη «βάιανταν» μπορούσε να παρερμηνευτεί ως «γουάι α ντακ»,[10] δεν είχες ακούσει ποτέ τον πατέρα μου να λέει Γουάικαγκιλ.

Ο γείτονάς μας στο διπλανό σπίτι, ο κύριος Φρούλινγκ, πρόσφυγας από τη Γερμανία που με έβαζε να ζουπάω τους ογδοντάχρονους δικεφάλους του (ήταν σκληροί σαν πέτρα, έκανε βαράκια), έλεγε και αυτός τα W σαν V. Το ίδιο και η σκληρή, μικροκαμωμένη αδελφή του, που έμεναν μαζί. Το ίδιο και ο Χάρι Τζίνγκολντ, που είχε επιβιώσει από το Ολοκαύτωμα, ήταν από την Πολωνία, έμενε στον διπλανό δρόμο και κανόνιζε ποιοι θα έχουν τιμητικό ρόλο στην Μπεθ Ελ στις σαββατιάτικες λειτουργίες, πλησιάζοντας, χωρίς να τον πάρουν χαμπάρι, τα μέλη του ποιμνίου και ψιθυρίζοντάς τους με μυστικοπάθεια όταν ήταν η στιγμή να ανοίξει η κιβωτός, λες και τους έδινε κάποια πληροφορία για το νικητήριο άλογο.

Για την αδελφή μου κι εμένα ήταν κωμική φιγούρα, αλλά για τον πατέρα μου ήταν μέλος της αόρατης αδελφότητας προ-

---

10 «Γέφυρα με καμάρες» (viaduct) και «γιατί μια πάπια» (why a duck).

σφύγων, που μυστικό έργο της ψυχής του ήταν να συγκεντρώσει. Ο πατέρας μου μπορούσε να εντοπίσει κάποιον με προφορά και να ανακαλύψει τον πόνο που κρυβόταν πίσω της όπως ακριβώς ο Σέρλοκ Χολμς μπορούσε με μια γρήγορη ματιά να αντιληφθεί μια αναπηρία και να περιγράψει το ατύχημα που την προκάλεσε.

Κάποτε, σε ένα καφέ, ενώ παίζαμε με τον Μάικλ επιτραπέζιο ποδόσφαιρο με νομίσματα των τριών σεντς και δοκάρια από φακελάκια ζάχαρης, ο πατέρας μου μάντεψε την ιστορία μιας σερβιτόρας κατά τη διάρκεια του πολέμου –Ρουμανία, Παρίσι, Πυρηναία Όρη, Ισπανία, Παλαιστίνη, Μπρονξ– στον χρόνο που μεσολάβησε ανάμεσα στο να παραγγείλουμε γλυκό και να μας φέρουν τον λογαριασμό. Ακόμα και η αναμονή μιας φρέσκιας κανάτας ντεκαφεϊνέ –η μία, μόνιμη, απαίτηση του πατέρα μου από τη ζωή– συνιστούσε μια εντυπωσιακή παράσταση, κυρίως επειδή η πληροφορία δεν εξαγόταν με τρόπο δημοσιογραφικό, αλλά του προσφερόταν μέσω τηλεγραφικών συζητήσεων που τις είχε πυροδοτήσει η αμοιβαία αναγνώριση. Καθώς φεύγαμε, ο πατέρας μου ψιθύρισε: «Ολόκληρη η οικογένειά της. Άουσβιτς».

Τον Μάικλ τον συνάρπαζαν αυτές οι επιδείξεις και με τον τρόπο του είχε αντίστοιχες παρορμήσεις. Άλλοι φίλοι μπορεί να παρατηρούσαν ότι ο πατέρας μου μιλούσε με προφορά, αλλά ο Μάικλ τον ρωτούσε από πού ήταν και πώς είχε φύγει από τη Βιέννη και ενσωμάτωνε την πληροφορία στον τρόπο με τον οποίο αναφερόταν στον πατέρα μου και ίσως και σ' εμένα. Αφομοίωσε και την προφορά του πατέρα μου, την οποία άρχισε σχεδόν αμέσως να μιμείται· όχι με κακεντρέχεια, μάλλον περισσότερο με τον τρόπο που αποθήκευες μόνιμα στη μνήμη σου τον τηλεφωνικό αριθμό κάποιου.